

timais Nemuno žemupyje. Ten kultūra V a. II pusėje pasikeitė kardinaliai. M. Michelbertas savo darbuose atskleidė, kad pietinėje plokštinių kapinynų su akmenų vainikais arealo dalyje (Šilutės rj.) C3-D periode paminklų labai sumažėjo arba jie visai išniko. Gyventojų skaičiaus pakitimus M. Michelbertas siejo su didžiojo tautų kraustymosi padariniais.

Nemažiau svarbus yra pajūrio plokštinių kapinynų be akmenų vainikų, priskiriamų kuršių palikimui, atsiradimo klausimas, kuris archeologinėje literatūroje detaliau nenagrinėtas. Manau, kad dabartiniame etape jau sukaupta pakankamai medžiagos detalesnei kuršių dirbinių tipologijai ir chronologijai nustatyti. Tik patikslinus atskirų kapinynų chronologiją ir apibendrinus visą turimą medžiagą galima bus išskirti svarbesnius vėlyvojo geležies amžiaus kuršių kultūros etapus. Tada žymiai detaliau galima bus kalbėti apie kultūrų perimamumą, senąsias ir naujasias tradicijas, kaimynų įtaką, prekybą, gyventojų demografiją, socialinius, visuomeninius ir kitus klausimus.

Jau dabar matome, kad Lietuvos pajūryje V-VIII a. vyko sudėtingi etnokultūriniai procesai. Ne visus juos galime istoriškai paaiškinti. Matyt, svarbiausi ir lemiami kuršių kultūros lūžiai vyko V a. viduryje ir VII-VIII a. sandūroje. Dar mažai dėmesio skirta vikingų ir kuršių kultūrinių ryšių tyrinėjimui, nors šios problemos pastaruoju metu (ypač V. Žulkus ir J. Genio darbuose) sprendžiamos.

Kartografuojant kuršių archeologijos paminklus galima pastebėti, kad jie žemėlapyje pasiskirstę labai nevienodai. Vienur susidaro jų sankaupos, kitur paminklų labai reta. Į tai dėmesį atkreipė V. Žulkus. Jis detaliau išskyrė Lamatos, Pilsoto ir Mėguvos žemes. Tačiau Kėklio žemė lieka tiksliau nenustatyta. Ji neretai vaizduojama kaip labai didelė, apimanti Minijos aukštupį nuo Kartenos iki Salantų, Mosėdžio ir Platelių apylinkių. Šiai žemei priskiriami visos Skuodo ir dalis Mažeikių rajono. Ateityje reiktų detalizuoti Kėklio ribas, išskirti atskiras tarpusavyje mažiau susijusias teritorijas. Nemažiau įdomūs ir mažai tyrinėti Latvijos pasieny esantys Duvzarės žemės senovės paminklai.

Pastaruoju metu V. Žulkus atkreipė dėmesį į tai, kad Mėguvos žemėje dauguma kuršių archeologijos paminklų yra atokiau nuo jūros. Tik Palangos apylinkėse jų kiek daugiau. Tyrinėtojas tai aiškina tuo, kad Palanga buvo svarbus tarptautinio bendravimo taškas.

Kol kas labai sudėtingas yra kuršių kultūros likimo klausimas. Nagrinėdami rašytinius šaltinius matome, kad kuršiai kovų su Livonijos ordinu metu aprašomi kaip labai galinga gentis, minimos kuršių konfederacijos žemės, minima, kad jie turi savo karalių. Taigi, rašytinių šaltinių duomenimis XIII a. pradžioje kuršiai yra viena iš stipriausių baltų genčių. Tačiau panagrinėjus archeologinę medžiagą to pasakyti negalima. Visi tyrinėtojai pastebi, kad XII a. pabaigoje kuršių kultūrą ištinke krizė. Visa tai paaiškinti nėra paprasta. Taip ir lieka neaišku, ar tai archeologų datavimo klaidos, ar neįmintas istorijos mišlė.

Kretingos rajono archeologijos paminklų sąrašas

Alkos alkakalnis ir akmuo su dubeniu.

Auksūdžio kapinynas I (I-VI a.), kapinynas II (IX-XII a.), akmenų pylimas ir krūsnys.

Ankštakių kapinynas (III-VI a.).

Benaičių alka su akmeniu lygia plokštuma, 3 mitologiniai akmenys.

Ėgliškių pilkapynas (ankstyv. gelež. amž.; sunaikintas išlikę pilkapiai ištirti), kapinynas (Andulių, II-XIII a.), piliakalnis su priešpiliu (Andulių, IX-XIII a.).

Baublių kapinynas (III-II a. iki Kr.).

Dauginčių piliakalnis I, piliakalnis II.

Dimitravo (Tarvydų, Joskaudų) kapinynas (IX-XII a.).

Gaudučių piliakalnis.

Genčių kapinynas I (II-XIII a.), kapinynas II (IX-XII a.).

Gintarų kapinynas (I tūkst. iki Kr. pab. – IV a.), senovės gyvenvietė (nauj. gelež. amž.), piliakalnis-dvarvietė (I tūkst. pr. – XVII a.).

Imbarės piliakalnis su 2 senovės gyvenvietėmis (I tūkst. iki Kr. pr. – XIII a.),

kapinynas I (X-XIII a.), kapinynas II (X-XI a.), alka I su akmeniu su dubenėliais (I tūkst. iki Kr. I pusė; akmuo sunaikintas), alkavietė II su

akmeniu nugludintu paviršiumi (I tūkst. II pusė – II tūkst. pr.), alkavietė III su Laumės akmeniu ir akmeniu su dubenėliais (pastarasis akmuo parvežtas prie J. Baltaro sodybos).

Impilties (Senosios [pilties] piliakalnis I su senovės gyvenvietė (I tūkst. pr. – XIII a.), piliakalnis II, piliakalnis III, kapinynas (III-IV, X-XIII a.), mitologinis akmuo, alkakalnis (Naujosios [pilties]).

Joskaudų alkakalnis (piliakalnis?).

Kačaičių piliakalnis su senovės gyvenvietė (I tūkst. - II tūkst. pr.), kapinynas (IX-XII a.?). sunaikintas, mitologinis akmuo.

Kadagnų (Eršketyno) paleoastronominis akmenų statinys.

Kalno Grikštų senovės gyvenvietė (I-II a.), kapinynas (VI-VII a.).

Kašučių (Dubaišių) kapinynas (II-IV, VIII-X a.), akmenų krūsnys ir aptvarai.

Kartenos piliakalnis su senovės gyvenvietė (I tūkst. – XIII a.), kapinynas (XII-XV a.), mitologinis akmuo.

Kiauleikių kapinynas I (VIII-XII a.), kapinynas II (II-IV a.).

Kretingos kapinynas (Padvarių, X-XIII a.), paleoastronominis akmenų statinys, senamiesčio kultūrinis sluoksnis (XVII a. pr. – XVIII a.).

Kūlsodžio kapinynas (XI-XIII a.).

Kurmaičių akmens amžiaus kapinynas (neolitas; sunaikinti), pilkapynas (V a. iki Kr. – I a. po Kr.; ištirtas), kapinynas II (II a. iki Kr. – IV a. po Kr.), kapinynas III (III-VIII a.), piliakalnis (I tūkst. iki Kr. pab. – IV a. po Kr.).

Kvecių pilkapynas I (sunaikintas), pilkapynas II (ankstyv. gelež. amž.; ištirtas), kapinynas (X-XI a.).

Laivių piliakalnis, kapinynas (IV-XII a.).

Laukžemės kapinynas (IX a.).

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinynas (II-XII a.).

Martynaičių piliakalnis su senovės gyvenvieta (I tūkstm. – II tūkstm. pr.).

Nausodžio (Mišučių) piliakalnis su senovės gyvenvieta.

Negarbos piliakalnis su senovės gyvenvieta (I tūkstm. – XIII a.), kapinynas (Jazdų, X-XII a.).

Padvarių pilkapynas (II a. iki Kr. – I a. po Kr.; ištirtas, dalis pilkapių rekonstruota), senovės gyvenvietė (I tūkstm. iki Kr. pab. – I tūkst. po Kr. pr.).

Pajuodupių pilkapis.

Pelėkių mitologinis akmuo su dubenėliais.

Pryšmančių kapinynas I (VIII-XIII a.), kapinynas II (III-V a.), mitologinis akmuo.

Raguviškių kapinynas (XI-XIII a.).

Reketės kapinynas (II-XII a.).

Rūdaičių alkakalnis, piliakalnis, kapinynas I (I tūkstm. iki Kr. pab. – IV a.), kapinynas II (II-VII, IX-XII a.).

Sakuočių kapinynas (II-VI, X-XIII a.).

Salantų mitologiniai akmenys (2).

Sauserių piliakalnis (I tūkstm. I pusė – II tūkstm. pr.), kapinynas (I-VI, IX-XII a.).

Senkų kapinynas I (III-IV a.), kapinynas II (II-XII a.).

Skaudalių alka (XIV-XVI a.).

Sūdėnų pilkapynas (III-I a. iki Kr.), kapinynas I (II-IV a.), kapinynas II (V a.), akmuo su plokščiadugniu dubeniu.

Šlažių (dab. Bajorai, Kretingos miestas) pilkapynas (1300-1100 m. iki Kr.; sunaikintas).

Tūbausių kapinynas (V-VII a.), senovės gyvenvietė.

Užpelkių kapinynas (IV-VI, VIII-XII a.).

Valėnų piliakalnis su senovės gyvenvieta, kapinynas (X-XIII a.; nelokalizuos).

Vėlaičių piliakalnis su senovės gyvenvieta (V a. iki Kr. – II tūkstm. po Kr.).

Voveraičių akmenų krūsnys.

Žibininkų žalvario amžiaus stovyklavietės, kapinynas (XI-XIII a.).

Žvainių pilkapynas (ankstyv. gelež. amž.), akmuo gludintu paviršiumi.